

Szepesmindszent
(Bijacovce)
Csáky-kastély

Bijacovce, 4.

műemlék

(Szepes)Mindszent a középkor óta a szepesi váruradalom része volt, a szepesi várral és a hozzá tartozó uradalommal együtt került 1638-ban a *körösszeghi és adorjáni* gróf Csáky család birtokába.¹

A *körösszeghi és adorjáni* gróf Csáky familia őse a 14. században élt Piliskei (I.) László volt, aki Szatmár vármegyei birtokáról vette a nevét. Fia, (I.) István de Sidov 1395-ben Zsigmond király adományaként nyerte el – az egyik előnevet adó – Bihar vármegyei Adorján várát és uradalmát. Körösszeg várára – amely a familia másik nemesi előnevét adta – 1396-ban kapott (I.) István de Sidov adománylevelet. A földbirtokos fia, (I.) Miklós Temes vármegyei főispán és testvérei, (I.) György és (I.) János 1401-ben kapták meg adományként a Temes vármegyei Csák várát, amelyről a familia a Csáky családnevet felvette. Csáky (I.) Miklós később már országos tisztségeket is viselt, 1406–26-ban erdélyi vajda, valamint Bihar vármegyei főispán és a kunok bírója volt, az ő udvarában nevelkedett *hunyadi* Hunyadi János, Magyarország későbbi kormányzója. Fia, Csáky (II.) László szintén erdélyi vajdai tisztséget viselt, bátyja, (I.) György pedig Visegrád várnagyi, valamint Kraszna, Szatmár és Ugocsa vármegyék főispáni posztját töltötte be pályája során. Az ő fia, Csáky (I.) Ferenc erdélyi vajda, Bihar és Szatmár vármegyék főispánja volt Hunyadi Mátyás király keresztapja. Csáky (II.) Mihály révén a család 1469-ben pallosjogot kapott I. Mátyás királytól.

A Csáky család folyamatosan gyarapította Bihar vármegyei birtokait, majd a 17. században Erdélyben és a Felvidéken is komoly uradalmak tulajdonosa lett. A család

egyik legnagyobb birtokszerzője Csáky (VII.) István, az erdélyi hadak fővezére volt, ő szerezte meg 1600-ban a fogarasi várat és uradalmát, 1601-ben a szadvári várat és uradalmát, 1603-ban pedig a sárosi várat és uradalmát, amelyek azonban csak rövidebb ideig képezték a család birtokát. A familia hamarosan már Bihar, Sáros, Szabolcs, Szatmár, Bereg, Trencsén, Temes, Pest, Heves, Külső-Szolnok, Borsod, Zemplén, Nyitra és Szepes vármegyékben, valamint Erdélyben is rendelkezett birtokokkal.

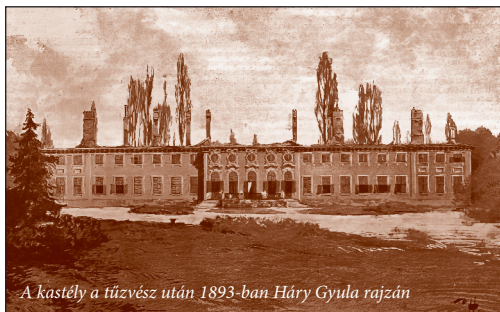
A familia 1638. március 25-én III. Ferdinánd királytól Csáky (VIII.) István Kolozs vármegyei főispán, későbbi tárnokmester révén adományt kapott Szepes várára és uradalmára, valamint Szepes vármegye örökös főispáni tisztségére – azaz ezt a tisztséget ezt követően mindig a Csáky család valamelyik férfitagjának kellett betöltenie –, ettől kezdve a család grófi rangot használt.² Korábban, 1633-ban II. Ferdinánd királytól Csáky adományt kapott Szendrő várára és uradalmára is.

A familia tagjai közül Csáky (III.) Miklós csanádi püspök volt, őt a *makfalvi* Dózsa György által vezetett felkelők végezték ki 1514-ben, Csáky (II.) György pedig Szigetváron *brebiri* gróf Zrínyi Miklós oldalán esett el 1566-ban. A család országos tisztséget viselő tagjai közül Csáky (II.) Imre kalocsai érsek, bíboros, Csáky (VIII.) István tárnokmester, Csáky (IX.) István országbíró, Csáky (I.) János koronaőr, tárnokmester, országbíró, Csáky József alkancellár, Csáky (VII.) László országbíró, Csáky (VI.) Mihály erdélyi kancellár, Csáky (VI.) Miklós esztergomi érsek, bíboros, hercegprímás, Csáky (V.) Zsigmond pedig tárnokmester volt. A 18. században már a Trencsén vármegyei budetini és a Bihar vármegyei margittai uradalmak is a család tulajdonát képezték. 1778-ban Mária Terézia királynő megerősítette a Csáky család addig is használt címerét és grófi rangját.³

A kastély Csáky Eleonóra (Lóra) grófnő rajzán 1891-ben

A kastély a tűzvész után 1893-ban Hány Gyula rajzán

A kastély a 20. század elején

A kastély az 1910-es években

Az 1702. július 28-án gróf Csáky (IX.) István Bereg és Szepes vármegyei főispán, felső-magyarországi főkapitány, országbíró özvegye és gyermekei között történt birtokmegosztás fordulópontot jelentett az uradalom történetében, ugyanis a szepesi vár lakhatósága és szerepe megváltozott. (Szepes)Mindszent később a hotkóci uradalom része lett, amelynek központja a hotkóci (szepesújvári) kastély volt.⁴

Mindszent Csáky (III.) György tábornagy, az Ebergényi-huszárezred tulajdonosa, a Tiszán inneni hadak főparancsnoka tulajdonát képezte, 1741-es halála után örökösei egyes források szerint csak jóval később, 1780. július 23-án osztották fel a vagyonukat. Legidősebb fia ekkor már nem volt életben, a középső fia, gróf Csáky (I.) János és legfiatalabb fia, gróf Csáky (IV.) György között létrejött megállapodás alapján a hotkóci birtok az ifjabb (IV.) György grófra szállt, az idősebb (I.) János gróf pedig a mindszei birtokot kapta meg.⁵ Viszont az úrbérrendezés idején, 1770 körül készített birtokosösszeírás már Csáky (I.) Jánost tüntette fel a helység földesuraként.⁶

A településen álló kastélyt Csáky (I.) János építtette, a klasszicizáló késő barokk stílusú rezidencia copf füzér- és függönybojtos díszítéssel is gazdagon ellátott, a főhomlokzat timpanonjának gazdag, plasztikus növényi ornamentikája pedig rokokó mozgalmasságot tükröz. A gróf az új kastély elkészültéig első feleségével, *galánthai* Esterházy Mária grófnővel a család hotkóci (szepesújvári) rezidenciájában lakott.⁷

Az 1832. április 8-ai egyházlátogatási jegyzőkönyv (Canonica Visitatio) tanúsága szerint az építkezést 1783-ban fejezték be. A kastélyban házikápolnát is létesítettek, amelynek falain különböző értékes festményeket helyeztek el Szentháromság-, Szent Lőrinc-, Szent Klára-, Szent Donát-, Szent Notburga-, Jézus születése- és Szűz Mária-ábrázolásokkal. A 18. század végi reprezentációs főúri építészet jellegzetes példájaként megvalósult kastély alapincézett, főszárnyán egyemeletes, mellékszárnyain földszintes. Az épület délnyugati (fő) homlokzata a kastély parkjára néz, amelyet a morva származású Suchy Ignác tervei szerint alakítottak ki.⁸ Magát a kastélyt úgy tájolták, hogy főhomlokzata – a parkon keresztül – a szepesi várra nézzen.

Csáky (I.) János pályája kezdetén kapitányi rangban apja seregében szolgált, 1757-től haláláig Szepes vármegye örökös főispáni tisztségét töltötte be, 1769-től a Helytartótanács bizottsági elnökeként működött, majd 1772-ben Mária Terézia királyi biztossá nevezte ki a 16 szepesi város visszacsatolásának lebonyolítására. 1765–72-ben koronaőr, 1771–82-ben főlovászmester, 1782–83-ban tárnokmester, majd 1783–86-ban országbíró volt.⁹

A gróf 1795-ben bekövetkezett halála után a kastélyt második felesége, *zichi és vásonkeői* Zichy Jozefa grófnő lakta. Róla feljegyezték, hogy a szepesváraljai irtalmas testvérek kórházában ellátott betegek gondozását évente 2000 arannyal támogatta.¹⁰

1798-ban készült egy inventárium a kastélyról, amely annak belső tereiről, egykori berendezéséről fontos in-

formációkkal szolgál. A főszárny kert felőli traktusának délkeleti sarkában egy „kis kabinet” volt, ahol a bécsi porcelánokat és a társasjátékok kellékeit helyezték el. Északnyugati irányban haladva – a női oldalon – Csáky (I.) János legfiatalabb lányának, gróf Csáky Máriának a hálószobájában Szűz Máriát, Antiochiai Szent Margitot és Nepomuki Szent Jánost ábrázoló festményekről és egy márvány asztalkáról számolt be a leltár. Ezt követte Zichy Jozefa grófnő hálószobája, ahol hét Csáky családi portré függött a falakon, továbbá tíz „kinai festményt” és tíz tájképet is említett itt az inventárium, a grófnő előszobájában pedig öt nagy Csáky családi portréről, két emeletes óráról és egy piano fortéről adott számot.

A grófnő előszobájából tovább haladva az ebédlőbe lehetett eljutni. Az ősök csarnokaként leírható terem falait – a család ősi voltát, a familia iránti hűséget kifejezve – életnagyságú és félalakos portrék díszítették; a Csákyakon kívül a király két portróját, két „Thurzó portrét” és egy Savoyai Jenő-portrét is feljegyeztek itt. A teremtől északnyugat felé haladva a férfi oldalon (I.) János gróf előszobájába lehetett belépni, majd a gróf hálószobájába, ahol két márványasztal volt, valamint egy kép a szepesmindszenti kastélyról. Ezt követte a gróf dolgozószobája, majd a gróf inasának szobája.¹¹

A főszárny udvar felőli traktusában a sekrestye, a kápolna, a káplán szobája és nyolc vendégszoba sorakozott, továbbá egy „fracimor” (a komornák helyisége), egy „garderób”, „Miklós gróf szobája” és egy tárolókamra került a lajstromba, ahol a bécsi porcelánt, a holicsi fajanszt és az üvegpoharakat tartották. Itt volt a két szakács szobája, valamint a konyha is. A vendégszo-

bák közül az ötödik szobában három Csáky-portré, egy Thurzó-portré, valamint lovakat ábrázoló festmények függtek a falakon. A hatodik számú szobában különböző bútorokat, kanapékat, foteleket halmoztak fel.

A főszárny felső emeletén főképp vendégszobák sorakoztak egyszerűbb bútorzattal, kivéve a hatodik számú szobát, ahol egy játékasztalt és egy „camera obscura”-t, a nyolcadik számú szobában pedig egy biliárdasztalt vetettek leltárba.¹²

A kastély megépítésében és berendezésében is jelentős szerepet kapott *kassai* Raisz (II.) György, a szepesmindszenti uradalom jószágigazgatója. A Csáky grófi családból többen foglalkoztatták a Raisz család tagjait, Raisz (II.) György (I.) János grófnak és feleségének, Jozefa grófnőnek is a szolgálatában állt, aki özvegyként is tovább alkalmazta.¹³

A gróf Csáky familia szepesmindszenti kastélya az egész családot érintő nemzeti ülések egyik helyszíne volt,

ezen döntöttek a családot érintő fontos kérdésekről, a birtokokról és azok felosztásáról. Csáky (I.) János fia, Csáky (I.) József alezredes, Szepes vármegyei főispán 1799-es halálát követően rövid ideig Zichy Jozefa kezelte a birtokot mostohafia, (I.) József kiskorú gyermekei, Csáky (I.) Sándor és Csáky (I.) Károly nevében is. Feljegyezték, hogy Raisz (II.) György vezette továbbra is az uradalmat, a jószágigazgató is Szepesmindszenten lakott.¹⁴

Zichy Jozefa grófnő 1815-ben bekövetkezett halála után a birtokokat felosztották a két testvér, (I.)

A kastély szalonja 1895-ben

A kastély kápolnája az 1900-as évek elején

Sándor és (I.) Károly között. Úgy tűnik, hogy előbb inkább Csáky (I.) Sándor használta az épületet, majd Csáky (I.) Károly birtoka lett a szepesmindszenti kastély, aki főként nyaranta tartózkodott itt, állandó jelleggel Nagyváradon élt.¹⁵ A gróf 1830 és 1846 között Szepes vármegye örökös főispáni tisztségét töltötte be.

Fontos forrásként szolgál egy 1824. március 10-ei kezeltetésű összeírás, amely a Szepesmindszent falu szélén álló uradalmi épületek közül a kastélyról „lakóvár” néven tett említést. A „vár” főszárnya kétszintes volt, az oldalszárnyak földszintesek. A rezidenciát zöldre festett zsindeletű fedte. A központi szárnyban, a földszinten nagyobb és reprezentatívabb helyiségek sorakoztak, középen egy nagyterem (díszterem), a délkeleti részen egy kápolna kapott helyet. Az északnyugati szárnyban hét szoba, egy nagy konyha és egy kamra került összeírásra, ezt az épületrészt a főszárnyal folyosó kötötte össze. A délkeleti szárnyban tíz lakószoba volt, és szintén egy folyosóval kapcsolódott a központi szárnyhoz. Alattuk jégverem és pince húzódtak, utóbbiban 60 hordónyi tokaji bort lehetett tárolni.¹⁶ A főhomlokzat előtt angolpark terült el, ahová egy lépcsősoron lehetett lejutni a központi nagyteremből. Északkeleti irányban a szárnyak egy négyzetes udvart fogtak közre. Itt volt a kút, amelyből a konyhát ellátták vízzel. A birtok területén további gazdasági és lakóépületek álltak. A hosszanti irányban elnyúló udvaron raktározásra használt építmények, cselédházak sorakoztak, valamint kőből épült istálló állt itt 24 ló számára, kocsiszínnel. A forrás beszámolt még egy épületről hat lakószobával, ahol a serfőző is lakott. A kastélytól északkeletre lévő területen 16 lovat befogadó, boltozatos istálló kapott helyet, de állt még a birtokon serfőzde, szeszfőzde, magtár, provizori ház, va-

lamint a birtok személyezte számára számos további épület.¹⁷

Csáky (I.) Károly birtokosságáról tanúskodik az 1835-ös nemesi összeírás is, amely a családtagok közül a gróf nevét tüntette fel mint Szepesmindszenti birtokkal rendelkező földesúrát.¹⁸ A grófnak és feleségének, Pap Erzsébetnek nem született utóda, ezért a földesúr 1846-ban bekövetkezett halála után csak az özvegye lakta az épületet, főként a nyári hónapokban. A feleség Csáky egykori házvezetőnője, egy eperjesi kazánmester lánya

volt, végrendeletében elhunyt férje vagyonáról nem rendelkezhetett.¹⁹ Ugyanakkor egy hitbizományi birtokot alapított a férje unokatestvéreinek női utódai számára, akik a hitbizománnyal gyermekkoruktól a házasságkötésükig vagy 24 éves korukig rendelkezhettek. Csáky (I.) Károlyné a birtokot és a kastélyt végül 1848 után férje másodunokatestvéreinek, gróf Csáky (I.) Ágoston Szepes vármegyei örökös főispánnak, írónak adta át.²⁰ Az 1869-ben készült kataszteri térkép birtokjegyzőkönyvébe is (I.) Ágoston gróf lett bejegyezve tulajdonosként, akinek az állandó lakhelye Iglón volt, és aki az Ágostházán álló kastélyát használta nyári tartózkodásra. A térkép a kastélyt Szepesmindszent délnyugati részén álló U alaprajzú épületként jelölte, az oldalszárnyainak végződésénél északnyugati és délkeleti irányban további bővítménnyel. A kastélytól északkeletre a gazdasági udvar épületei húzódtak, a rezidenciától délnyugatra kiterjedt park terült el.²¹

Hradszky József 1884-es leírása alapján ismert, hogy a kastélyt 1866-tól Csáky (I.) Ágoston második fia, Csáky Albin használta saját családja otthonaként. Erről tanúskodik a grófról írt életrajzi összefoglaló is, amely szerint, mint Szepes vármegyei örökös főispán, innen irányította a vármegyei közigazgatást.²² A gróf huszonhat évesen lett a vármegye főispánja. A közigazgatásban nagy elismerésre tett szert, valamint a vármegye területén működő számos közművelődési és hazafias egyletnek az elnöki tisztségét viselte, így például a „Magyarországi Kárpátegyesület”-ét is.²³ Csáky Albin birtokossága idején Szepesmindszent volt Szepes vármegye közművelődési és társasági életének a központja.

A földbirtokos pályája során 1865-től országgyűlési képviselő, 1867–88-ban Szepes vármegye örökös főispánja,

1867–76-ban Késmárk, Lőcse és Gölnicbánya főispánja és 1880-ig Sáros vármegye főispánja is, 1867–71-ben a 16 szepességi város királyi biztosja, majd 1871–76-ban ezek grófja, 1888-ban a főrendiház alelnöke, 1888–94-ben vallás- és közoktatásügyi miniszter, ugyanebben a periódusban királyi főasztalnokmester, 1900–06-ban és 1910–12-ben a főrendiház elnöke volt, 1912-ben pedig haláláig királyi tárnokmesteri címet is viselt.²⁴

Hradszky a beszámolójában a kastély berendezéséből „a család kiválóbb tagjainak arcképei”-t emelte ki, köztük Csáky országbíró és felesége, valamint Wesselényi nádor portréját, amely képek eredetileg a szepesi várból származtak. A leírásban szó esett a grófi család levéltáráról is: „láthatni (...) végre a családi levéltárt, melyben két Árpád-kori eredeti okmány is van. A többiek a mohácsi vész

utáni időkből valók. A levéltárban ezen felül nagy számú magánlevél is van a család különféle tagjaitól, közöttük gr. Csáky János országbírótól 3438 drb.; gr. Csáky Imre bíbornoktól 3309 drb; Rákóczy korából, különösen Ebergényi László tábornoktól (1697–1724) ötötdélezer db.; összesen mintegy 10–12.000 drb. levél.”²⁵

Ezen beszámoló szerint is Csáky Albin vitt életet a kastélyba 1866-tól, hiszen korábbi tulajdonosai csak időnként szálltak meg falai között, a park növényzete is elhanyagolt volt. „A kongó termekbe élet került, évről-évre népesebb lett egy-egy csemetével a ház, az előtte elterülő vad növényzetet meg szemre-lélekre ható pompás parkká fejlesztette az ízlés.”²⁶

Néhány évvel későbből, 1891-ből a kastély parkjáról is maradt ránk egy leírás: „A kassa-tátrai vonal Sze-

A kastély a 20. század első felében

pes-Olaszi állomásától egy kis órányira fekszik, s parkkettel vetekedő gördülékény útja van, melyet félúton erdők, mezők üde zöldje szegélyez, a másik felén meg felmerülnek a szepesi vár regényes romjai, oly hűséges kíséretet adva a kastélyig, hogy azok annak ép oly feltétlen tartozékai, mint akár az előtte elterülő pompás park. A kastély délnyugati széles előrészének közel félszáz ablaka mind a várra tekint, s valódi festői látványt ad annak kertre nyíló terrasza. Valami idilli s megnyugtató van e képben. Aki először lép ki a kastély nagy terméből, lebilincselő hatása alól nem tud menekülni. A park közepén tisztás terül el, két oldalt hűs árnyat adó sűrű fassorral; szemben egy kopasz csúcson a régi várfezszek komor fala int, melynek lábánál, oldalt, Szepesváralja húzódik; közvetlen közel lankás ereszkedő váltakozik erdő benötte hegyekkel, a távolban még magasabb hegylánc gyűrűződik, a merre a szem lát, s az egész képnek valami összhangzatosan egyszerű bája van. (...) A terraszfőkilitásán

kívül van a parknak két oldalnyílása, a fák közt. A Branyiskóra, keletnek az egyik, a másik meg nyugatnak, a Tátra irányra felé. A kert sűrűjében egy kis hegyi patak fut, másik oldalán tavacska pihen, a Croquet és lawn tennis készületeknek meg árnyas talajuk van. Nagy keresletnek örvend délutánonként az utóbbi. ...²⁷

A szerző a kastély földszinti központi termét, azaz a dísztermét a fővárosi klubok tánctermeihez hasonlította, ahol a már korábban említett családi portrék emlékeztettek a régi időkre. Egy 1895-ben készült archív felvétel alapján a kastély díszterme ekkoriban szalonként is szolgált, kényelmes pamlagokat és biliárdasztalt is elhelyeztek benne. A teremtől balra volt az ebédlő és a grófné lakrésze, jobbra pedig a gróf lakosztálya. A szárny végében lévő kápolnában a család régi barátjának számító pap mondott misét. Az emeleten a vendégszobák húzódtak. A gróf könyvtárában volt az értékes családi levéltár, amelyet a század elején rendezett szakszerűen Szepes vármegye akkori levéltárnoka, s amelyben Szilágyi Sándor és Thaly Kálmán is jártak.²⁸

Miután Csáky Albint vallás- és közoktatásügyi miniszterré nevezték ki 1888-ban, a kastélyt a család csak nyári tartózkodásra használta ezen időszakban, a grófi familia állandó lakóhelye Budapesten volt.²⁹

1893 tavaszán a rezidencia környezetében tűz ütött ki, amely a korabeli beszámoló alapján nagy pusztítást okozott. Az épületek tető nélkül maradtak, azonban a kastély berendezése és értékes gyűjteménye nem szen-

vedett kárt annak ellenére sem, hogy a homlokzati timpanon családi címerrel ellátott része bedőlt. A gazdasági udvarban az állatokat sikerült megmenteni, azonban a felszerelés nagy része elégett, kocsik, hintók, takarmány, szerszámok. *„Hogy a kastély le nem égett, s hogy a bútortart érintetlenül maradt, az azon körülmény mellett, hogy a jobbszárny emeleti zsalui szellőztetés céljából ép nyitva voltak, egész csodaszámba megy. A zsaluk leégték a falról s a pusztító elemből nem jutott be szikra a szobákba. A főfal kimagasló része meg akkor dőlt be a nagyterembe, mikor már gyúanyagot nem vihetett be magával.”* – idézi a beszámoló.³⁰ Csáky Albin a kastélyt rövid idő alatt helyrehozatta, az épületben szerencsésen megmenekült értékes „történeti ereklyéket” az ezredéves országos kiállításra is bemutatták.³¹

Az 1911-es gazdacímtár tanúsága szerint ebben az évben még Csáky Albin volt a kastély tulajdonosa, Szepesminszentén ekkor összesen 1955 katasztrális holdnyi földterületet birtokolt.³² 1912-ben bekövetkezett halála után döntően özvegye, Bolza Anna grófnő, csillagkeresztos hölgy lakta a kastélyt, ő a téli időszakot is itt töltötte. A rezidencia és a parkja ekkoriban nyáron népesült be a házaspár gyermekeivel és az ő családjakkal.³³ 1921-ben Fodor Antal tett látogatást a grófnőnél, akinek a leírása a kastély ezen időszakáról is képet nyújt. Csáky-né a látogatás során végigkísérte vendégét a termen, köztük az arcképcsarnokon, ahol Thurzó Dénessel kezdődött a hősök portréinak sora, amelyet országnagyok, bíborosok, hadvezérek képei követtek, a sor Csáky Albin művészi arcképevel zárult. Bandériumi zászlók és jeles művészek alkotásai is láthatók voltak itt. A zongoratermen áthaladva egy tölgy paravánon *székesi* gróf Bercsényi Miklós feleségének, gróf Csáky Krisztinának

az arcképe függött. A kastély Szent Kereszt tiszteletére szentelt kápolnájába is betértek, amely „művészi kincsek valóságos tárháza” volt. Az oltárkép a Dürer-iskola remekének számított, az oltár mellett „vörös alapon” Fadrusz János Krisztus a keresztfán című szobra állt.³⁴ A kápolna falait a régi szépesi vár kápolnájából az 1780-as években – minden bizonnyal a kastély 1783-as elkészülte után – lehozott festmények, ereklyetartók és nagy értékű műemkek díszítették.³⁵

Az özvegy grófnő 1925-ben hunyt el. A források alapján 1931-ben legidősebb fiának, az 1909-ben elhunyt Csáky (XII.) László Szepes és Ugocsa vármegyei főispánnak a fiatalabb fia, Csáky (VIII.) Mihály volt a kastély tulajdonosa, aki egészen az államosításig birtokolta a rezidenciát, ekkor külföldi emigrációba kényszerült. Csáky (VIII.) Mihály fiának, (VIII.) Györgynek az emléke máig megmaradt a szépesmindszenti köztudatban, a helyi hagyomány szerint a fiatal gróf jó viszonyt ápolt a lakosokkal.³⁶ A kastély egykori berendezését az utolsó tulajdonos fia, Csáky (VIII.) György az uradalom alkalmazottai között osztotta szét, így nagy valószínűséggel napjainkban is fellelhető közülük néhány darab a szépesmindszenti családoknál.³⁷

A szabadon álló, U alaprajzú, kétszintes kastély délnyugati (fő)homlokzata huszonhárom tengelyre tagolt, két szélén egy-egy, a fal síkjából jelzésszerűen kilépő, háromtengelyes oldalrizalittal, középen öttengelyes középrizalittal. A homlokzat nyílásai egyenes záródásúak,

vakolt szalagkereteléssel, profilált könyöklőpárkánnyal, füles köténydíszsel. A középrizalítot a széleken két-két magas, félköríves záródású ablak, közepén félköríves záródású ajtó tagolja. A nyílások vakolt szalagkeretelésűek, a keretben stílizált záróköves díszítéssel. A nyílások feletti szemöldökmező gazdag plasztikájú, a szegmensíves szemöldökpárkányokat konzolok támasztják alá, amelyek füzérdíszes szemöldökmezőt fognak közre. A szemöldökpárkányra vakolt keretbe foglalt, a főpárkány magasságáig húzódó, kör alakú nyílások ülnek. A frízmezejében konzolos és füzérdíszes, profilált főpárkány felett a középrizalítot timpanon zárja le, tükrében az építetők gazdagon díszített kettős, Csáky- és Esterházy-címerével, a timpanon csúcán koronadíszsel. A főszárny északkeleti udvari hátsó homlokzatán a délnyugati (fő)homlokzat nyílásainak szerkezete ismétlődik, a középrizalít emeleti ablakainak köténydíszében keretelt tükrözőkkel. A középrizalítot timpanon zárja le, amelynek tükrében egy óra alatt egykor Vörösmarty Mihály „Ősök” című versének sorai voltak olvashatók: *„Mintha nem őstől származnál, légy tetteid által őse családodnak, s a haza áldani fog!”* A főszárny északnyugati és délkeleti oldalhomlokzatai négy tengelyben, két szinten vakablakokkal tagoltak, a főhomlokzat ablakformáit követve. A közép- és az oldalrizalítokat manzárdtetővel fedték, közöttük nyeregtetők húzódnak. A főszárnyra merőleges oldalszárnyak földszintesek, egyszerű, egyenes záródású ablakokkal. A főszárny belül kéttraktusos

elrendezésű, középpontjában a park felé tájoltva a reprezentatív, dongaboltozatos díszteremmel.

Az épület javarészt napjainkig megőrizte eredeti formáját. Műemléki kutatásokat ez idáig nem végeztek benne, így a későbbi beavatkozások mértéke – főképp a melléképületek esetében – pontosan nem meghatározható. A belső térben álló, 1896-os keltezésű, neoklasszicista, kőkeretes kandalló a kastély egy későbbi átépítési fázisára utal. Helyén korábban egy kovácsoltvas csigalépcső állt, amely a rezidencia szalonjáról 1895-ben készült archív felvételen is látható.

1967 óta az épületben oktatási intézmény működik, így

kisebb mértékű átalakítások az új funkció igényei szerint történtek. Az eredeti épülettartozékok – mint például a régi kétszárnyú ajtók – még fellelhetők csekély számban.

A reprezentatív lakószárnyaktól északkeleti irányban elhelyezkedő, az egykori gazdasági udvarhoz tartozó kiszolgáló épületek némelyike még áll. Az egykori cselelklásokban napjainkban vadászati és természettudományi kiállítás működik.

A kastélyt és területét 2002-ben nyilvánították műemlékké, a hozzá tartozó parkkal, udvarral, pajtákkal és szökőkutakkal együtt.

Szepesolaszi (Spišské Vlachy) Krompecher-kúria

Jarná 537/5.

műemlék

A kúriát az 1773–85-ben készült első katonai felmérés térképe még nem tüntette fel, a helyén, a római katolikus templomtól nyugatra üres területet jelöltek. Az 1822-es második katonai felmérés térképén is még füves, beépítetlen terület volt a kúria későbbi helyén.

Az 1869-es kataszteri térkép elkészítése idején már biztosan állt a mai kúria, azaz valamikor 1822 és 1869 között emelték. A nagyméretű, körülkerített beltelek

közepén jelölték az épületet, a telek északkeleti végében pedig egy téglalap alaprajzú majorsági udvar kapott helyet, amelynek négy sarkában egy-egy szilárd anyagból emelt, téglalap alaprajzú gazdasági épület állt. A földszintes, alapincézett, téglalap alaprajzú kúrián nem történt ez idáig falszövetkutatás, ahol a vakolat lehullott a falról, tömör kőfalazat látható. Megmaradt díszítőelemei alapján lehetséges, hogy eredetileg klasszicista stílusban épült a kúria az 1830-as évek táján, majd a 19. század második felében részben historizáló díszítőelemekkel látták el. A déli (fő)homlokzat jelzesszerű rizalitjának jellegzetes eleme a faltükörben elhelyezett három ablak feletti félköríves keretelés, az ablakok mellett pilasztere-